

NORMES ORTOGRAFIQUES DER ARANÉS

Tèxte aprovat en Plen deth Conselh Generau d'Aran de 5 d'Octobre de 1999

PRESENTACION

Quan er an 1983 eth president dera Generalitat, eth Plan Aunorable Sr. Jordi Pujol, amassa damb es conselhèrs de Cultura e Ensenhament, Aunorables Srs. Max Cahner e Joan Guitart, signauen eth 14 de gèr eth decret peth quau s'adoptauen es Normes Ortografiques der Aranés, mercauen es bases qu'auien de permetre tot eth desenvolopament posterior dera lengua nòsta; aguest ei possiblement eth Decrèt que mès transcendéncia a auut en desenvolopament dera nòsta personalitat; er ensenhament dera lengua enes estudis, era edicion de libres de tèxte, eth reciclatge deth professorat, es corsi d'aranés entà adults, era preséncia enes mies de comunicacion, era organizacion e participacion en concorsi literaris, er emplec institucionau, era preséncia publica dera lengua, er usatge administratiu e politic,... que tant s'an desenvolopat enes darrers quinze ans, an seguit un plantejament unitari e coherent, fonamentat en aqueres normes ortografiques qu'ua Comission d'experts catalans e occitans proposauen.

Ara, ath cap deth temps, ua Comission constituïda pera Oficina de Foment e Ensenhament der Aranés deth Conselh Generau d'Aran, formada per dètz personnes implicades en emplec der aranés, a considerat que ja ère eth moment de hèr un nau pas ena determinacion dera Normativa der Aranés e a proposat ath Conselh Generau d'Aran era adopcion d'un nau còdi, que non ei pas different der anterior senon que, tot ath contrari, veng a completà-lo.

Eth Conselh Generau d'Aran, en tot hèr us des facultats que li conferís era Lei 16/1990 a dat supòrt ara propòsta e per unanimitat de toti es conselhèrs, eth 5 d'octobre de 1999, a decidit adoptar aguestes Normes Ortografiques e realizar es accions que siguen convenientes entà que toti es organismes administratius e es usatgers der aranés en generau, les agen presentes.

Era Comission, nomenada de Còdi Lingüistic, qu' a trebalhat aguesta propòsta ath long d'un an e miei, merite era nòsta consideracion e eth reconeishement a un trebalh ben elaborat. Era aprobacion des Normes e era sua publicacion e difusion peth Conselh Generau d'Aran son era expression dera valoracion que se n'a hèt. Eth besonh dera existéncia d'ua Comission d'aguestes caracteristiques en procès potenciador dera lengua ei clar s'auem en compde qu'era lengua ei viua e que manifèste era sua vivacitat, entre d'autres causes, en procès evolucionador, ena accion cambianta, en increment de lexic e de formes...E, entà orientar era correccion e eth procès mos cau un element referenciau que determine e que canalize. Aguesta Comission non a d'acabar eth sòn trebalh damb era publicacion d'aguesta normativa; ei ara quan comence e a d'auer un procès ordenat de trebalh e ua estructura que li permete auançar convenientment. Era lengua e era sua potenciacion n'an de besonh.

Carlos Barrera Sánchez
Sindic d'Aran

Comission

An format part dera Comission de Còdi Lingüistic qu'a proposat eth texte des Normes Ortografiques ath Conselh Generau d'Aran:

President Scientific: Sr. Frederic Vergés Bartau

Coordinador: Sr. Jusèp Loís Sans Socasau

Secretàries: Sr. Manuela Ané Brito
Sr. Veronica Barès Moga

Membres: Sra. Angelina Cases Andreu
Sr. Jèp de Montoya Parra
Sr. Maria Elvira Riu Abadia
Sra. Rosa Maria Salgueiro Pujós
Sr. Miquèu Segalàs Mir
Sr. Jordi Suïls Subirà

Eth Conselh Generau d'Aran a aprovat per unanimitat es Normes Ortografiques en Plen deth dia 5 d'octobre de 1999

PREFÀCIA

Eth 14 de gèr de 1983 es "Normes ortografiques der aranés" estèren adoptades per decret signat peth president dera Generalitat de Catalonha e coma tau publicades en DOG num. 312 deth 16 de març deth madeish an. Er emplec d'aguest e d'aguestes en toti es encastres dera vida vidanta dera nòsta societat: administracion, ensenhamant e ahèrs particulars, sustot a compdar dera sua oficializacion (Lei de regim especiau dera Val d'Aran de junhsèga de 1990), a determinat qu'aqueri punts dera normativa ortografica que balhaven lòc a quauques ambigüetats (qu'en moment deth sòn redigit e posteriora aprobacion, estèren admetudes) avessen d'èster tornats a campar e hicats ara ora d'aué.

Entà amiar tà devant aguest prètzhet, eth Conselh Generau d'Aran creèc ua comission compausada per personnes que heren partida dera Comission qu'elaborèc es normes ortografiques de 1983, regents e eth bureu dera OFEA, en tot mantier un serrat contacte tamb eth "Conselh dera lenga occitana", ada quin apertien tanben quauques personnes qu'en sòn dia heren partida dera vielha Comission.

Es diferéncies enter es dues "normes", era originau e era revisada, son plan petites e superficiaus quan aguestes s'apliquen ben, causa que mos hè assolidar que podem parlar d'ua soleta norma que teng dues variantes. Alavetz çò de prioritari entad aguesta nauèra Comission a estat:

1 èr.- D'aver ua norma estable entà non desvariari es usatgèrs.

2 au.- De trapar er equilibri enter era unitat dera lengua e eth respècte dera sua diversitat dialectau. Aguesta darrèra tòca passe per emplec de grafies es mès unitàries possibles.

En tot partir d'aguesti dus pressupausats podem donc acarrerar es divergències pichones enter çò qu'a estat revisat e çò que ja i ère, punts que non eishòrden pas bric era descodificacion e que son:

a) Es verbs en [-izá] e e sòns derivats tipic: "realizar" > "realizacion", "umanizar" > "umanizacion", etc., a on eth grafèma "z" ei tot simplament cossent ara pronòncia [z].

Toti aguesti verbs deriven deth sufixe grèc "-izeia" (latin "-izare") e possedissen un sens frequentatiu.

Eth hèt de passar (ena version originau des normes) deth grafèma "z" ath grafèma "s" podem díder qu'estèc ua faussa simplificacion pr'amor qu'amièc ua dificultat qu'abantes non i ère (hèsqui referència ara norma alibertina), donc mos trapàvem tamb excepcions deth tipic: "antozoari" (anto / zoari < grèc "anto" = flor, "zoari" < grèc "zoo" + latin "ariu"); "mesozoic" (meso / zoic < grèc "meso" = miei, "zoic" < grèc "zoo" + latin "icus"); "azim" (a / zim < grèc "a" = non, "zim" < grèc "zymé" = lhèute, levame; "nazi" < aleman "national-sozialist".

Aguest adobatge deth grafèma "s" [z] ath grafèma "z" [z] non a de hèr pensar as usatgèrs dera lengua que d'aué enlà auràn de hèr recèrques etimologiques ara ora d'escriuer, donc, plan que non !, es auti verbs en [-izá] mès que seguim en tot escriuer-les "-isar" son aqueri que deriven de substantius en "-isi" > grèc "-sis": "analisi" > "analizar", "dialisu" > "dialisar", "metamorfòsi" > "metamorfosar", etc.

b) Era restitucion dera "-r" etimologica des infinitius enes verbs pronominaus o es formes "infinitiu + un autre pronòm": "pintar-se", "pelejar-se", "verder-la", "crompar-i", "minjar-s'ac", "vener-les-ac", talament coma ac hèn d'autres lengües romaniques (catalan) o d'auti dialèctes occitans que seguissen era forma aranesa (bigordan), en torn de "pintà-se", "pelejà-se", "minjà-s'ac",...

Aguesta restitucion mos balhe ua coerència abantes inexistentia tamb era grafia de quauqui mots compausats: "pair-sénher", "mair-sénher", etc.

Ei desir d'aguesta Comission caminar entà arténher era codificacion des nòsti dialèctes occitans e d'aciu estant hè arreconeishença deth prètzhet qu'amie eth "Conselh de la lenga occitana" sus aguest punt e de toti aqueri que tamb eth sòn trabalh sagen de hargar es formes de referéncia d'un occitan estandard, en tot neurir-se des hònts de toti es sòns dialèctes e atau bastir aquera lengua comuna qu'a de préner sa plaça en aguest IIIau millenari e açò s'artenherà tamb era volentat de toti nosati, usatgèrs dera lengua.

Frederic Vergés Bartau

NORMES ORTOGRAFIQUES DER ARANÉS

1. **a, à** se pronóncien [a]. **a** finau aton ath deuant de pausa a un son variable que pòt èster a pròp d'ò [α],[ɔ]:

parlar, veirà, garia

Quan cau accentuar er **a**, pòrte tostemp accent grèu: **à**

2. **è** -tostemp tamb er accent grèu- se pronóncie **e dubèrt** [ɛ]:

vederà, pè

3. **e, é** se pronóncien **e barrat** [e]:

cede, francés

4. **i, í** se pronóncien [i]:

liròt, petit, vedí

5. **ò** -tostemp damb accent grèu- se pronóncie generaument **o dubèrt** [ɔ]; en bèra posicion ei mès barrat [o]:

òme, auriò

6. **o,ó** se pronóncien [u]:

poma, solet, amistós

Cau pensar qu'aguesta grafia correspon ara lectura espontanèa qu'es aranesi hèn des nòms coma *Benós, Begós, Montcorbison, Barcelona, Tarragona...*

7. **u,ú** se pronóncien [y]:

pujar, blu, dempús

8. Es diftongs

Un diftong ei format per ua vocau precedida o seguida dera semiconsonanta “**i**” o “**u**”. Es dues se combinén e se pronóncien d'ua soleta emission de votz.

Quan ua vocau ei seguida d'ua des semiconsonantes se formen es diftongs decreishents e quan ei precedida des madeishes se formen es diftongs creishents.

Diftongs decreishents:

ai: *aigua*

au: *sau*

ei: *veire* (1)

èi: *lèit*

òi: *beròi*

oi: *poirir*

ui: (demore soent simplificat en u: *fruta* per *fruita*)

eu: *peu*

èu: *mèu*

iu: *hiu* (2)

òu: *pòur* (3)

(1) Er antic diftong **èi** [ɛj] a passat a **è** [ɛ] en posicion finau:

cantè, è per cantèi, èi.

I a tendéncia a passar d'**ei** [éj] a **e** [é]:

trueita o trueta

dret, lhet, net per dreit, lheit, neit .

(2) **iu** se pòt liéger segontes era prononciacion de cadun, **iu /ieu** [iw],[jew]:

hiu, Diu, aciu

(3) Er antic diftong **òu** [ɔw] a passat a **ò** [ɔ]:

auriò, bò, vò per auriòu, bòu, vòu.

Comparatz *sau/salat* tamb *auriò/auriòla* o tamb *vò/voler*.

Diftongs creishents:

ia: *istòria*

ua: *quan* (*)

ie: *vielh*

ue: *huec*

iè: *molièr*

iò: *piòisha*

io: *violència*

En torn des paraules **iaute, iauta, iauti, iautes**, a on er u der article indefinit a passat a **i** [j] - **u(n) aute>iaute** -cau escriuer es formes originàries: *un aute, ua auta...* maugrat que les prononciem damb **i**.

(*) Per rasons etimologiques, trobam ath delà deth diftong **ue** eth diftong **oe**, qu'a eth madeish son [we] e eth diftong **ua**, eth diftong **oa** [wa]:

oelha, soent, joen / empodoar, brotoar... (Remercatz era queiguda d'ua consonanta).

9. Eth tràma

Quan **i** e **u** son plaçadi ath darrèr d'ua auta vocau e non apartienent ara madeisha sillaba s'indique damb eth tràma: (**i/ü**).

Eth tràma ei eth signe grafic que servís entà trincar un diftong quan es normes d'accentuacion non permeten plaçà-i un accent grafic.

Tostemp plaçaram eth tràma sus **i** e **u** darrèr de vocau: *flaüta, cocaïna, païsi, jesuïta* e es formes verbaus damb prefixe com *reïncidir, coïncidir...*

10. u entre vocaus a un son consonantic corresponent ath signe [w]:

escriuer, víuer, parlaua

En Pujòlo, a on se pronóncie coma **b** [β], se pòt escriuer **v**:

escriver, víver, parlava

11. p correspon ath signe [p]:

pèira, pin

En posicion finau ath darrèr d'**m** ei mut [Ø]:

tostemp, camp

En generau, se pòden trapar paraules tamb era madeisha arraïtz a on eth **p**, ath laguens dera paraula, sone clarament: *campament*

Bèth còp, per rasons etimologiques, se trape **b** en posicion finau dera paraula; alavetz se lieg coma **p** [p]: *arab*

12. b correspon as signes der alfabet fonetic [b],[β]:

barrar, acabar

Escriueram b:

-Dauant d'**I** e **r**: *pòble, blu, bren, bracar* exceptat es paraules coma *vrèspe, revlincar, vrenhar* que provien de **v** latin e que formen eth grop **vr** per evolucion metatesica. Ex. *vesper/vrèspe* (desplaçament d'**r**).

-Enes paraules a on i a desplaçament d'**r** (metatèsi): *cramba, craba, crubar.*

-Se trobam **p** ena arraïtz d'un mot: *sap-sabie, lop-loba, recep-recebut.*

-Darrèr d'**m**: *cambiar, ambiciós*, exceptat de *circomvolucion, tramvai, triumvirat*

-“**bl**” ath darrèr de vocau se pronóncie [bbl]: *amable.*

13. v sone coma **b** [b],[β]

Escriuem v:

-Darrèr d'**n**: *convèrsa, convier, enviar.*

-Enes acabaments der imperfècte d'indicatiu des verbs dera prumèra en varianta pujolanca: *cantava, guardava...*

-Quan aguest proven d'un **v** latin: *vaca, cervèth, vop, vin...*

-En Pujòlo eth **v** intervocalic latin se i mantenen: *escriver, víver...*

14. Un corròp de paraules dera madeisha familia mantien alternança b/v de forma excepcionau:

aprovar/aprobacion

avortar/abortiu

corba/corvatura, corvilinèu

moviment/mobil

provar/provable/probable

15. f correspon ath signe fonetic [f]:

flor, filosòf

16. t se pronóncie [t]:

tet, tèrra

En posicion finau ei mut ath darrèr d'**n** e d'**I** e ne pòt èster ath darrèr de diftong e d's [Ø]: *content, molt, naut, lèit, aguest.*

En generau se pòden trapar paraules damb era madeisha arraïtz a on eth **t**, ath laguens dera paraula, sone clarament:

contenta, molta, nauta, leitèr, aguesta.

Bèth còp, per rasons etimologiques, se trape **d** en posicion finau de paraula; alavetz sone **t** [t] o ei mut [Ø] enes madeishes condicions de **t**:

hered, caud.

Tanben acabaràn en **d** es paraules damb eth sufíxe **-tud** coma *sollicitud, abitud, beatitud, longitud, rectitud, servitud.* Excepions: *vertut*

17. d se pronóncie [d] [ð] entre vocaus

daurir, cede

18. Ca, co, cu, c finau, **que, qui** se pronóncien [k]:

causa, pèc, quèir

Qua quo, qüe, qüi se pronóncien [kw]:

quan, quate, quiestion

I a quauques paraules a on cau escriuer **qua** per rasons etimologiques, encara qu'era prononciacion sigue **ca** [ka]:

quasi, quantitat, qualitat, qualificar, quauque, quauquarrés, quauquarren.

Es grops **-ng**, **-nc** en posicion finau se pronóncien **n** velara [ŋ]. En tot cercar es derivats saberam se lo cau escriuer damb **g** o **c** finau. Ex. *blanc-blanca/long-longa*.

19. **ga, go, gu, gue, gui** se pronóncien [g] [γ]:

gòi, pagar, guèrra

gua, guo, güe, güi se pronóncien [gw] [γw]:

guardar, aigüies

gl ath darrèr de vocau se pronóncie [ggl]:

agla, règla

20. Es sons d'“s”:

ss entre vocaus e s enes autes posicions se pronóncien [s]:

passar, sau, pensar, dus

Eth son d' s sorda se pòt escriuer:

-damb ua s a començament de paraula: *sabata*.

-damb ss entre vocaus: *possible*.

-damb s darrèr de consonanta: *persona*.

-damb c/ç (per questions etimologiques): *doça*.

ce, ci, ça, ço, çu, ç finau se pronóncien [s]:

cèu, caçar, braç

S'escriu c o ç en torn d's o d'ss per rasons etimologiques.

Cossent damb era etimologia, cau escriuer **sciéncia**, **scientific**, etc.

Eth son d' s sonora:

s entre vocaus e z enes autes posicions se pronóncien [z]:

casa, zèro, onze

tz entre vocaus se pronóncie [dz]:

dotze, prètzi

En posicion finau sone coma **ts** [ts]:

auetz, ditz, prètz

Era grafia **ts** non s'utilise en posicion finau sonque quan correspon ath plurau d'ua paraula acabada en **t**:

auets, dits

Atau se hè ua diferéncia grafica entre **-ats**, plurau deth participi, e **-atz**, desinéncia dera 2au. persona deth plurau:

cantats o cantadi e cantatz.

Era grafia **z** la trobaram tanben enes verbs damb eth sufix **-izar** (d'origina grèga e fòrça productiu) coma **realizar**, **regularizar**, **civilizar** e en conseqüéncia, tanben es derivats d'aguesti verbs: *realizacion, regularizacion, civilizacion*.

D'autres paraules coma **amazonà**, **azòt**, **trapèzi**... formades damb sufixes grècs tanben s'escriueràn damb **z**.

Mès es vèrbs derivats de mots en **-isi** an ua **s**: *analisi, analisar; electrolisi, electrolisar; paralisi, paralisar; psicoanalisi, psicoanalisar...* (An tanben ua **s**, de bon enténer, es vèrbs derivats de mots en **-ís**: *avís, avisar; precís, precisar*.

21. **x** se pronóncie segon era sua posicion ena paraula:

coma **s** [s]: *expèrt*
coma **cs**: [ks]: *tèxte*
coma **tz** [dz]: *examen*
coma **ts** [ts]: *reflexion*

22. **ish** ath darrèr de vocau e **sh** enes autes posicions se pronóncien [ʃ]:
caisha, shada

23. **ch** se pronóncie [tʃ]:
chut, pòcha

24. **th** se lieg coma **t** [t] en bères paraules e coma **ch** [tʃ] en bères autes:

vedèth, eth [t]
còth, poth [tʃ]

En Bausen e Canejan se lieg tostemp coma **ch**. En aguesti lòcs se pronóncien tanben coma **ch** eth **d** finau e eth **t** finau qu'altérne tamb **d** intervocalic:
hered, cantat/cantada .

Deth punt de vista dera lengua actuau, es critèris entà escriuer **th**, les dan es diferéncias dialectaus e era alternança morfologica **-th/-r-**:

vedèth/vederar, eth/era, poth/pora .

th se trape tostemp en posicion finau, trènt-ne es pluraus:
vedèth/vedèths, poth/pothi .

25. **ja, jo, ju, ge, gi** se pronóncien [ʒ]:

coja, cuges, jamès, gèsta . Sonen coma **tj** [dʒ] en començament de diccion.
Sonque en quauques paraules, per rasons etimologiques, s'utilise **j** ath deuant d'**e**:
majestat, jesuïta, projècte, projeccion

26. **g** finau qu'altérne tamb **ge, gi o j** se pronóncie coma **ch** [tʃ] ath darrèr de vocau e coma **sh** [ʃ] ath darrèr de consonanta.

lieg/liéger/liej
esparg/espàrger/esparja

27. **tja, tjo, tju, tge, tgi** se pronóncien [dʒ]:

hotjar, hormatge

28. **m** se pronóncie [m]:

mainada, hum

En bères paraules a on se pronóncie coma **n** [n] conven mantier era grafia etimologica:
hemna, compde, temps

Se hè ua diferéncia grafica entre **condar condes** e **hèr compdes** o **tier compde**.

29. n se pronóncie [n]:

nau, naua

enguan, pan (dera pòrta)

En posicion finau, eth son abituau d'**n** ei eth qu'an **-ng** e **-nc** finaus damb prononciacion [ŋ]:
pan, vin, man

En aguest darrèr cas, en Pujòlo era **n** ei muda [Ø]. Enes pluraus ei muda en tota era Val d'Aran:

mans, cosins

n ei muda [Ø] ath darrèr d'**r** en posicion finau:

horn, carn

Comparatz:

hornàs, carnissèr

I a quauques paraules gramaticaus que cau escriuer tamb ua **n** muda, per rasons etimologiques,:
non, plan, tan, tanben, tanpòc.

Se se hè atau, quan calgue prononciar era **n** de **tan**, s'escriuerà **tant**:

Tan polit, tant auriò

S'escriu **n** dauant **f**: *trionfar, anfiteatre, anfòra...*

30. nh se pronóncie [ɲ]:

nhèu, cunhèra

nh finau, ath deuant d's pluraus, s'acostume a prononciar **n** [n]:

punhs

31. l se pronóncie [l]:

lit, molièr

ll [l] s'escriu per rasons etimologiques en bères paraules sabentes. Equivau ara **ll** deth catalan:
collaborar, illustrar “col·laborar, il·lustrar”

tl se pronóncie coma **l** dobla [ll]:

catla, espatlat

32. lh se pronóncie [ʎ]:

hilh, palha, lhet

lh ath dauant d's pluraus s'acostume a prononciar **l** [l]:

hilhs

33. r se pronóncie [r] entre vocaus:

pora, cara

e [r] a començament de paraula o en contacte damb consonanta:

còr, pòrta

rason, arren

r en posicion finau generaument ei muda [Ø]:

cantar, víuer, molièr

Comparatz:

cantarè, viueria, molièra.

34. h non se pronóncie cap [Ø].

Correspon a ua antiga aspiracion que proven generaument d'ua **f** etimologica.

Se pronóncie encara en Canejan [h]: *hemna, haria*

Cau escriuer eth punt interior (·) en paraules coma **en·hornar** e **des·hèir** entà esvitar era confusion damb es digrafs **nh** e **sh**.

Se mantierà era **h** enes manlèus exotics pòc integrats: *maharajah, hardware...*

35. Quan i a assimilacion fonetica ath laguens d'ua paraula, cau mantier era grafia etimologica, quan i a assimilacion per fonetica sintactica, cau mantier constanta era grafia des paraules:

administracion [amministrasjún]

dissabte [dissátte]

barratz-la, era pòrta [barálla]

L'ac darè [laddare]

36. Era accentuacion

Pòrten accent grafic:

a) toti es **e** e **o** dubèrts [ε] [ɔ]

bèra, pè

òme, pòcha

b) Es paraules oxitones (agudes) acabades en:

à,às: *veiràs, hornàs*

é,és: *aué, francés*

í, ís: *daurí, decidís*

ó, ós: *Arró, amistós*

ú, ús: *Salardú, dempús*

c) Es paraules paroxitones (planes) acabades en consonanta diferenta d's, en diftong o diftong plurau que non siguen cap formes verbaus acabades en **-en**:

parlàuem, córrer, conseqüència, abséncies

d) Es formes verbaus oxitones (agudes) acabades en vocau seguida d'**n**:

parlaràn, voleràn, ei a díder es tresaus personnes deth plurau des formes en futur d'indicatiu. Non accentuaram es formes verbaus oxitones acabades en **n** que non siguen en futur.

e) Es formes verbaus paroxitones qu'acaben en **-en** sonque s'accentuaràn quan aguest sigue precedit de vocau atona: *pronónциen, denónциen* e non pas quan sigue precedit de consonanta: *saben* o vocau tonica: *sabien*.

Tanben accentuaram, entà hèr era prononciacion corrècta, es prumères personnes deth present d'indicatiu des verbs acabadi en **-iar**, que son paroxitones, entà facilitar era prononciacion : *estúdii* e non (*estudíi*) o *càmbii* e non (*cambíi*).

(Remerquem qu'eth **doble i** recuelh eth radicau deth verb: **estudi** mès era desinéncia pròpria deth present dera prumèra conjugason: **-i**

f) En çò que tanh as paraules proparoxitones, cau rebrembar qu'era sua introduccion en aranés ei recenta. Ei per aquerò que cau díder e escriuer *logica, politica...* e, parallèlament, *logic, politic*, en tot seguir era tendéncia tradicionau dera lengua, que ditz *vibora, povora*.

g) Es paraules monosyllabiques següentes:

tà, forma abreujada d'**entà**.

é per **ei** en **i é** : *Era gojata non i é.*

qué interrogatiu o relatiu quan aguest darrèr ei precedit de preposicion:

-*Qué vòs? /Qué as?* (Interrogatiu)

-*Er ahèr de qué parli.* (Relatiu precedit de preposicion).

totes es paraules monosyllabiques que pòrtent è dubèrt o ò: pòt, pè...

S'es règles hèn a coïncidir eth tràma e er accent sus era madeisha letra, non s'escriu sonque er accent: *país*

37. Eth junhent

S'utilise eth junhent (-):

a) Enes paraules compausades, sonque quan ei viu eth sentiment dera composicion:

-Quan es dus elements dera composicion hèn eth plurau:

gat-garièr/gats-garièrs

arrata-cauda/arrates-caudes

-Quan era paraula compausada ei hèta tamb era repeticion o era succession de formes verbaus, d'onomatopèies o de formes expressiues.

anin-anan, calamic-calamac.

-Quan era paraula compausada ei hèta tamb ua frasa d'ua cèrta complexitat:

Dèisha-m'estar

b) Enes numeraus següents:

dètz-e-sèt, dètz-e-ueit, dètz-e-nau.

de *vint-e-un a vint-e-nau*

Era prononciacion s'a de hèr coma se siguisse escrit: *desassèt, vintaun.*

Entà unir tamb eth verb es pronòms enclitics -es pronòms atons que van ath sòn darrèr-, quan non i a cap elision dera vocau deth pronòm:

Guardà-la, sauvà-m'ac

Se pòt sauvar era **r** der infinitiu quan aguest se combine damb pronòms:

Cantar-la, dider-la

Mès **sauvà'c**, tamb elision der **a d' ac**.

Cau observar qu'en aguest cas non s'escriu cap era **r** der infinitiu des verbs.

-Es punts cardinaus o quan eth prumèr mot ei un punt cardinau: *nòrd-èst, nòrd-american.*

-Enes mots compausats damb eth prefixe **non**: *non-violència.*

Non meteram junhent enes auti numeraus e tanpòc enes mots damb formes prefixades coma *archimilionari, exconselhèr, vicesindic, precristian, ultraconservador, grècoroman, politicoeconomic, fisicoquimic...*

Non doblaram es consonantes **r** e **s** ath miei de paraula: *entresenha, contraròtle, grècoroman.*

38. Er apostròf

S'utilize er apostròf:

a) Entà indicar era elision dera vocau des paraules següentes quan sigue en contacte tamb era vocau iniciau d'ua auta paraula que non sigue cap un pronòm aton diferent d'ac (guardatz eth punt b):

-se, conjoncion:

s'entenes çò que diden, conda-m'ac.

-que, conjoncion, particula enonciatiua, relatiu sense èster precedit de preposicion:

Non sap qu'arriben deman.

Son es mainatges qu'escoten damb mès interès.

Qu'ac portarè jo.

-Be, particula enonciatiua:

B'escotaràn ara!

-De, preposicion:

Separada de d'autes tèrres.

b) Entà indicar era elision dera vocau enes següents pronòms e particules pronominaus:
-es-equivalent de **les** e **en** o **ne** en contacte tamb era vocau finau d'un aute pronòm aton, des particules **se**, **que**, **be** (guardatz er apartat a) e **non**, advèrbi, o dera vocau iniciau des verbs.

Me's cromparà equivalent de Me les cromparà.

Te'n daràn.

Se's vòs, te's dongui, equivalent de *Se les vòs, te les dongui*

Jo sabi que'n pòrt(en).

Be'n traparà!

No'n vò deishar tanti .

En quauqui endrets i a tanben es formes '**m**, **t**', '**s**, de **me**, **te**, **se**, que pòden aparéisher ath darrèr des verbs:

Canta'm, porta't, lauà's.

-me , **te** , **se** (es), **lo**, **le**, en contacte damb era vocau iniciau d'un verb o tamb er **a** deth pronòm **ac**.

L'escoten damb atencion

M'ac daràn deman

-ac en contacte tamb era vocau finau d'un verb:

sauva'c.

c) Entà indicar era elision dera **s** de **mos** e **vos** quan se combinen damb d'auti pronòms atons:

Mo'n vam .

Vo'les portarè jo madeish

d) Enes següenti pronòms indefinitis variables:

quauqu'un, quauqu'ua, quauqu'uns, quauqu'ues.

E ena locucion prepositiuia:

pr'amor de/que, per'mor de/que.

39. Es contraccions des articles definits tamb es preposicions **a**, **en**, **de**, **per**, **entà** o **tà** e **enquia** s'escriuen en ua paraula:

ath, ar, ara, as; en, ena, na (aferèsi d'*ena*), *enes, nes* (aferèsi d'*enes*)

deth, der, dera, des; peth, per, pera, pes; entath, tath, entar, tar,

enquiath, enquier, enquiara, enquias.